

НАШЕСТВИЕТО НА ХЕРМЕНЕВТИКАТА ВЪВ ФИЛОСОФИЯТА И ИКОНОМИКАТА

АВТОР: МЪРИ Н. РОТБАРД
ПРЕВОД: КАЛОЯН АНДОНОВ

НАСТОЯЩАТА СТАТИЯ Е ПУБЛИКУВАНА ЗА ПЪРВИ ПЪТ В *REVIEW OF AUSTRIAN ECONOMICS* 3 (1989): 45–59.

През последните години икономистите нахлуват в други интелектуални дисциплини със съмнителното оправдание, че това се извършва в името на „науката“ и използват смайващо опростени предположения, за да направят радикални и предизвикателни заключения по отношение на области, за които знаят много малко. Това е съвременна форма на „икономически империализъм“ в интелектуалната сфера. Склонността на този икономически империализъм е била почти винаги изчислителна и косвено следваща учението на Бентам¹, където поезията и кабарчето са сведени до едно и също ниво, и което достатъчно оправдава насмешката на Оскар Уайлڈ, че те (икономистите) знаят цената на всичко и стойността на нищо. Последниците от този икономически империализъм са изключително комични в

изследването на пола, семейството и образованието.

Защо тогава настоящият автор, последовател на Бентам, сега има неблагоприятното да се захване с една област толкова потайна, неясна, метафизическа и привидно несвързана с икономиката като херменевтиката? Тук моят повод е винаги справедливият такъв, с цел защита. Дисциплина след дисциплина – от литературознание през политическа теория и философия до история – биват нападени от банда арогантни херменевтици и понастоящем дори икономиката е под щурм. Затова настоящата статия е по характер контра-атака.

Поначало в речниковото си определение „херменевтика“ е посочена като многовековна дисциплина за тълкуването на Библията. До 20-те и 30-те години на 20 век херменевтиката действително е била ограничена до теолозите и факултетите по богословие. Нещата въпреки това се променят с идването на съмнителните немски доктрини на Мартин Хайдегер, основателя на съвременната херменевтика. С кончината на Хайдегер, апостолическото наследство за глава на херменевтичкото движение бе предадено на

1 Джеръми Бентам (1748-1832) – английски философ, юрист и социален реформатор; радикален утилитарист, предшественик на Кейнс в много от естатическите си идеи за икономиката; създател на идеята за затвор *паноптикон*. В друго есе Ротбард силно критикува Бентам и приноса му към икономиката, вж. „Jeremy Bentham: The Utilitarian as Big Brother“ in: Murray N. Rothbard *Classical Economics. An Austrian Perspective on the history of economic thought. Vol II.* (2006), pp. 47-68 (бел. прев.)

ученика му, Ханс-Георг Гадамер, който все още носи тази мантия.

Най-големият успех на херменевтичското движение бе постигнат в рамките на последните десетилетия с началото на тясно свързаното движение на „деконструкционизма“ в литературната критика. Оглавявано от френските теоретици Мишел Фуко, Пол Рико и Жак Дерида, деконструкционизмът в Западното полукълбо е воден от страховития факултет на университета Йеил, от където се е разпространил, за да завоюва повечето факултети по английска литература в Съединените щати и Канада. Същественото послание на деконструкционизма и херменевтиката може да бъде разностранно обобщено като nihilизъм, релативизъм и солипсизъм. С други думи, или не съществува обективна истина, или – ако съществува – то не можем да я открием. За нито един човек, привързан към своите субективни възгледи, чувства, история и пр., не съществува метод за откриване на обективната истина. В литературознанието, най-елементарната процедура на литературната критика (т.е., стремежът да се разбере какво даден автор иска да каже) се превръща в невъзможна. Общуването между писател и читател по сходен начин става безнадежно. Освен това, не само че читателят не може да разбере какво даден автор иска да каже, но и самият автор не знае и не разбира какво иска да каже – тъй разкъсан, смутен и нестабилен е всеки индивид! И така, след като е невъзможно да разберем какво са имали предвид Шекспир, Конрад, Платон, Аристотел или Макиавели, какво се случва със смисъла на четенето или писането на литературна и философска критика?

Това е интересен въпрос и такъв, на който

деконструкционистите и херменевтиците, разбира се, не са способни да отговорят. Според тяхното открито изявление, е невъзможно за деконструкционистите да разберат литературни текстове или, например, за Гадамер да разбере Аристотел, за когото той, въпреки това, е писал най-подробно. Както английският философ Джонатан Барнс посочва в своята бляскава и остроумна критика на херменевтиката, Гадамер без да има какво да каже за Аристотел и неговите трудове е сведен до изложение на своите собствени субективни приумици – своего рода отчет за „това, което Аристотел означава за мен“. Оставяйки настрана херменевтичския проблем дали изобщо Гадамер може да *знае* какво Аристотел означава за него, нека да изведем проблема на друго равнище. Именно, защо изобщо някой освен Гадамер (с изключение вероятно на майка му и съпругата му) трябва да се интересува от въпроса какво означава Аристотел за него? А дори в малко вероятния случай, когато се интересуваме от този зает въпрос, ние ще бъдем при всички случаи възпрепятствани от принципите на херменевтиката да разберем отговора на Гадамер.

Деконструкцията и херменевтиката са очевидно самоопровергаващи се на много нива. Ако не можем да разберем смисъла на какъвто и да било текст, тогава защо изобщо си правим труда да се опитаме да разберем или вземем на сериозно работите и доктрините на автори, които агресивно заявяват своята собствена неразбираемост?

Неразбираемостта

Всъщност решаваща точка за херменевтиците е, че за тях неразбираемостта е самоизпълващо се пророчество. Както един мой колега унило ми каза: „Прочел

съм всичко, до което мога да се докосна за херменевтиката и я разбирам не повече отколкото, когато започнах да чета.” Дори във философията като професия – не дотам известна със своята брилянтност и разбираемост, едно от най-забележителните качества на херменевтиците е техният ужасен и неподобно смътен стил. Сталактитите и сталагмити от жаргонни думи биват натрупвани една върху друга в същински къокенмединг[□] от притъпяваща и безсмислена проза. Херменевтиците изглежда са неспособни да напишат ясно изречение на английски и дори немски език. Критиците на херменевтиката – като Джонатан Барнс или Дейвид Гордън[□] – разбираемо подхождат със сатира, с излагане или цитиране на трактати от херменевтиката и впоследствие, с прилагане на техни „преводи“ на чист английски, с които те неминуемо биват разкрити като банални или идиотски.

В началото смятах, че тези немски херменевтици просто биват зле обслужени от техните преводачи на английски, но моите приятели от Германия ме увериха, че Хайдегер, Гадамер и др. са също толкова неразбираеми в оригинал. В едно скорошно преведено есе, Ерик Вьогелин, философ който обикновено не се поддава на оживено остроумие, бе подтикнат да осмива езика на Хайдегер. Разглеждайки голямата творба на Хайдегер, *Sein und Zeit* (*Битие и време*), Вьогелин ни насочва към безсмисленото, но постоянно повторение на същински философски лексикон от изрази като *Anwesen des Anwesenden* („присъствието на пръсъстващото“), *Dingen des Dings* („нещуването на нещата“), *Nichten des Nichts* („нищуването на нищото“) *zeigenden Zeichen des Zeigzeugs* („посочващият знак на посочващото приспособление“), като целият този сло-

весен арсенал е замислен, твърди Вьогелин, за да подкара читателя към теглещо извън реалността състояние на лингвистичен делириум.[□]

За Гадамер и херменевтиците Джонатан Барнс пише:

Какви тогава са характерните черти на херменевтическата философия? Нейните врагове ще нагазят сред прилагателни като празна, блудкава, смътна, замазана и риторическа. Самият Гадамер разказва една необичайна история. В края на един семинар посветен на Каетан, Хайдегер веднъж смаял своята вярна публика като поставил въпроса: „Какво е битието?“. „Ние седяхме облещени и поклясахме главите си над абсурдността на този въпрос.“ И съвсем правилно, казват критиците на херменевтиката: въпросът е съвършено абсурден. Все пак Гадамер има само слабо усещане за абсурда, а неговите читатели трябва да реагират тъй както той самият веднъж – но, уви, само веднъж, е реагирал спрямо Хайдегер.

Барнс продължава коментара си, като посочва, че Гадамер признава, че „неговата мисъл [на Хайдегер – бел. прев.] понякога не бе съвсем бистра“. По-нататък цитира Гадамер да казва:

„Със сигурност аз понякога говорех над главите на учениците ми и поставях прекалено много усложнения в моя ред на мисли. Дори приятелите ми от детството бяха измислили нова научна мярка, „Гад“, която означаваше определен размер на ненужни усложнения.“

Барнс добавя, че:

Вместо тази самопоздравителна история някои може да предпочетат нещо, което Гадамер отбелязва за себе като по-млад: „Въпреки докторската ми титла, аз бях все пак едно 22-годишно момче, което мислеше по по-скоро смътен начин, и което все още наистина не знаеше какво се случва.

Барнс добавя: „Дали момчето някога е порастнало?“ □

В този случай може да се позовем на сър Карл Попър относно Г.В.Ф. Хегел, който заедно с Фридрих Шлайермахер и считан поне за прародител на херменевтиката. Това, което липсва на Попър като дарба за сатира, е компенсирано с остротата на презрението, което той сипе върху цял легион от негови философски врагове, истински и въображаеми. След като отхвърля Хегеловите „високопарни безсмислици“ и „слабоумни хрумвания“, Попър цитира с очевидно задоволство нападка срещу Хегел от неговия съвременник Шопенхауер като:

„плоскоглав, блудкав, причиняващ погнуса и неграмотен шарлатанин, който достигна върха на дебелоочието в драскачеството си и поднасянето на най-умопомрачителните озадачаващи безсмислици. Тези безсмислици бяха шумно обявявани за вечна мъдрост от користолобивите му следовници и охотно приемани за такава от всички глупци, които чрез това се присъединиха в един толкова добре завършен напев от възхищение, какъвто никой не бе чувал преди.“²

2 „Кьокенмединг“ - (археол.) струпване на черупки, животински кости и други натрупани останки

Защо е тази възторженост и оказвано влияние чрез озадачаващи безсмислици? В допълнение на това, че са разработени в интерес на Пруската държава, Попър предлага следното обяснение:

„По някаква причина философите са задържали около себе си, дори и в наши дни, нещо като атмосфера на магьосници. Философията се счита за нещо странно и непонятно, третиращо мистериите, с които се занимава и религията, но не по начин, който може да бъде „разкрит на пеленачетата“ или на обикновените хора; тя е смятана за прекалено дълбока за това, и за религията и богословието на интелектуалците, на учениците и мъдрите.“□

Като последен цитат относно неразбираемостта на херменевтиката, нека се обърнем към остроумното и унищожително разгромяване на Торстейн Веблен, друг ранен протохерменевтик и институционалист, противник на идеята за закони в икономиката, от Хенри Луис Менкен. В своето есе, включващо и „превод“ на английски на неразгадаемата Вебленова проза, Менкен пише, че наистина забележителното в идеите на Веблен:

„...беше техният поразително грандиозен и рококо стил на излагане, почти невероятната тягостност и бомбастичност на прозата на надарен училищен директор, неговата безпрецедентна дарба да не казва нищо по височайш и героичен начин...

Маркс, смее да твърдя, бе казал много повече много от това преди него, и това, което Маркс е недог-

от праисторически поселения, особено от Мезолитския период (бел. прев.)

ледал е било казано много пъти от неговите наследници и правоприменици. Маркс обаче в това отношение се е трудил усърдно с една техническа пречка – пишел е на немски, език който той всъщност е разбирал. Професор Веблен не търпи подобна спънка. Въпреки че е роден, вярвам, в Щатите, и тукашен жител през целия си живот, той е постигнал ефекта, навярно без да използва средствата, на това да мисли на някакъв странен език – да речем суахили, шумерски или старобългарски, и в последствие болезнено да улови мислите си в рамките на изобилния и несигурен, но академичен английски. Резултатът от това бе вид стил, който засяга по-високите центрове на главния мозък като постоянното движение на експресните влакове в метрото. Вторият резултат пък бе зашеметяваща вцепененост на сетивата, сякаш пред някое баснословно и неземно чудо. И третият резултат, ако не греша, бе славата на професора като Голям Мислител.”³

Колективизмът

Маркс, всъщност е бил акламиран от херменевтиците като един от прародителите на движението. През 1985 г., например, на годишната среща на Западната Асоциация на политолозите (Western Political Science Association) в Лас Вегас, фактически всеки предложен реферат по политическа теория бе херменевтически. Достойно за подражание, образцово заглавие би било: „Политическият живот
3 Barnes, „A Kind of Integrity“; и David Gordon, „[Hermeneutics versus Austrian Economics](#)“ (Auburn, Ala.: Ludwig von Mises Institute, 1986).

като текст: Херменевтиката и интерпретацията при Маркс, Хайдегер, Гадамер и Фуко” (заместете свободно също с имена като Рико и Дерида, с почитание понякога и към Хабермас).

Не смятам за случайно, че Маркс е смятан за един от великите херменевтици. Този век засвидетелства серия от разрушителни пречки за марксизма, за неговите претенции за „научна истина“, и за теоретичните му основни положения, както и емпирическите становища и предсказания. Ако марксизмът е бил осеян от куршуми и на теория и на практика, на какво тогава ще се опрат последователите на марксисткия култ? Изглежда, че херменевтика се вписва доста добре в ерата, която можем – следвайки марксистката маневра спрямо капитализма – да наречем „късен марксизъм“ или марксизъм-в-упадък. Марксизмът не е верен и не е наука, но какво от това? Херменевтиците ни казват, че няма нищо обективно истинно, затова всички наши възгледи и становища са субективни и относителни до прищявките и желанията на всеки индивид.

Така, че защо Марксистките блянове да не бъдат еднакво валидни като тези на всеки друг? Чрез херменевтиката тези бленувания не могат да станат обект на опровержение. И тъй като не съществува обективна реалност, а реалността е създавана от субективните интерпретации на всеки човек, всички социални проблеми с това биват сведени до лични и нерационални вкусове. Ако, тогава, херменевтическите марксисти намират капитализма за грозен и непривлекателен, а социализма за красив, защо да не опитат да приложат в действие своите естествени предпочитания? Ако чувстват, че социализмът е красив, какво може да ги спре,

особено след като уж не съществуват закони на икономиката или истини в политическата философия, които да поставят пречки на пътя им?

Не е случайност, че с изключение на шепа от съвременните икономисти – които ще бъдат засегнати по-натъгък – всеки един херменевтик, минал или настоящ, е бил заклет колективист, или от лявата или от дясната разновидност, и понякога обръщащи се от един колективизъм към друг в съгласие с властовите реалности. Маркс, Веблен, Шмолер и Немската историческа школа са добре известни. А що се отнася до съвременните херменевтици, за Хайдегер е било доста лесно да се превърне в страстен нацист, когато бива установен нацисткия режим. Гадамер пък няма мал каквото и да било затруднение да се адаптира към нацисткия режим (където се знаело, че имал „неопределена симпатия“ с Третия Райх) или към съветската окупация в Източна Германия (където, по неговите думи, той спечелил „специална почит от руските културни власти“ за това че изпълнявал „нарежданията им точно, дори и против собствените си убеждения“).⁴

„Отвореността“ и поддържането на „разговора“

Тука трябва да отбележим два варианта на общата херменевтическа тематика. От една страна съществуват откровени релятивисти и нихилисти, които твърдят с непоследователно абсолютистка ярост, че не съществува истина. Те поддържат небезизвестната крилата фраза на епистемологичения анархист Паул Файерабенд⁵, че „всичко се случва“. Всичко, неза-

висимо дали е астрономия или асторология, има еднаква валидност или, по-скоро, еднаква невалидност. Единствената възможна добродетел на доктрината, че „всичко се случва“ е тази, че поне всеки може да изостави научното или философско занимание и да отиде за риба или да се напие. Тази добродетел, обаче, бива отричана от основното течение в херменевтиката, защото слага край на техния обичан и нескончаем разговор.

Накратко основното течение херменевтици не харесват крилатата фраза „всичко се случва“, понеже вместо да бъдат епистемологични анархисти, те са епистемологична напаст. Те настояват, че ние всички трябва, въпреки че е невъзможно да се достигне обективна истина или дори възможност да се разберат другите теоретици и учени, да имаме дълбокото морално задължение да се впускаме в безкраен диалог или, както те го наричат, „разговор“, за да се опитаме да достигнем някаква непостоянна полу-истина. За херменевтика, истината е плаващи пясъци от субективен релятивизъм, основан на краткотраен „консенсус“ между субективните умове ангажирани в безкрайния разговор. Все пак, най-лошото е, че херменевтиците твърдят, че не съществува обективен начин, чрез емпирическо наблюдение или логическо съждение, да се предоставят каквито и да било критерии за подобен консенсус.

След като не съществуват рационални критерии за съгласие, какъвто и да било консенсус е обезателно своеволен, основаващ се на Бог-знае-каква лична прищявка или харизма на един или повече от нашите конвερзационалисти, или вероятно чрез отявлена сила и заплаха. Тъй като няма рационални критерии за съгласие, консенсусът е подложен на мо-

4 Eric Voegelin, „The German University and the Order of German Society: A Reconsideration of the Nazi Era,“ *Intercollegiate Review* 20 (Spring/Summer 1985): 11

ментална и бърза промяна, в зависимост от произволната нагласа на участниците и разбира се, от промяната в хората, съставляващи вечния разговор.

Нова група от икономисти херменевтици, жадуващи да намерят критерии за консенсус, са се залепили за подобната на гецалт[□] фраза на покойния икономист Фриц Махлуп, вероятно използвайки името му напразно. Те наричат този критерий „аха! принцип“, който означава, че истината на дадено твърдение се състои във възклицанието „аха!“, което дадено твърдение може да предизвика в нечий гръден кош. Както Дон Лавоие и Джек Хай го излагат: „Познаваме доброто обяснение, когато го видим и ни накара да кажем аха.“[□] Някак не намирам този критерий за истина, или дори за консенсус, много убедителен. Много от нас, например, биха сметнали възможността да се намерят лице в лице с избора да се ангажират в безкраен и задължително безполезен разговор с хора, неспособни да напишат ясно изречение или да изразят ясна мисъл, за морален еквивалент на Сартъровия *Без Изход*.

Освен това, аз лично подозирам, че ако някой бе излязал с предложението: „Би било чудесно да дадем на тези хора доза обективна реалност върху главата“, или най-малкото поне да затръшнем вратата на техния разговор, това ще предизвика много повече пламтящи „аха!“-та отколкото смътните твърдения на самите херменевтици.

Основното морално задължение провъзгласено от херменевтиците е, че трябва по всяко време да поддържаме разговора. Тъй като това задължение е косвено, никога не е открито защитавано и по този начин ние се проваляме в опита си да бъдем инструктирани защо всъщ-

ност е наше задължение да поддържаме процес, които донася подобни слаби и мимолетни резултати. Херменевтиците, поддържайки мнимата добродетел, яростно и догматично се противопоставят на „догматизма“ и провъзгласяват върховната важност да останем безкрайно „отворени“ към всеки в диалога. Гадамер е обявил за най-висш принцип на херменевтическата философия „задържането на себе си отворен в разговора“, което означава винаги да се признае „предварително, възможната правдивост и дори превъзходство на позицията на събеседника.“ Все пак, както Барнс посочва, едно е да си скромно скептичен спрямо нечия позиция, а е съвсем друго да отказваш да отхвърлиш *каквато и да е друга* позиция като грешна или злонамерена. Барнс посочва, че скромният скептик:

„...осъзнава, че той самият може винаги да е в грешка. „Отвореният“ философ на Гадамер позволява на опонента си винаги да бъде прав. Скромният скептик днес може... наистина, по негов скромнен начин, да счита историята на философията за неспирен поход, белязан от чести разгроми и откъслечни победи, срещу все по-могъщите сили на заблудата и лъжата...с някои противници, той не ще бъде „отворен“; ще бъде съвсем сигурен, че грешат.“⁵

Най-важният философ на херменевтиката в Съединените щати е Ричард Рорти, който, в своята знаменита книга, *Философията и огледалото на природата*, посвещава значително място на основната важност да се „поддържа разговора“. В своята блестяща критика на Рорти, Хенри Вийч посочва, че на основния въпрос за това как можем ние конверзациона-

5 Barnes, „A Kind of Integrity“, p. 13.

листите⁶ да узнаем кои идеали или „културни постулати“ (на Рортиевия език) са по-добри от други, „Рорти не може да отговори, разбира се, че изобщо съществува нещо като *познание* относно подобни неща.“ По този начин, ако не съществува познание и следователно, никакви обективни критерии за изграждането на позиции, трябва да заключим, по думите на Вийч, че „въпреки че Аристотел е смятал, че „философията започва с учудването“...днешната философия може да завърши само в пълна концептуална и интелектуална слободия.“⁶ На кратко, завършваме с Файерабендовото „всичко се случва“ или, за да използваме възхитетелния израз на Артър Данто в неговото обобщение на Ницше, „всичко е възможно“⁷. Или, с една дума, пълна „отвореност“.

Все пак, ако всички неща са отворени и няма критерии, които да направляват конверзационалистите към каквито и да било заключения, как тогава подобни заключения ще бъдат достигнати? Струва ми се, следвайки Вийч, че тези решения ще бъдат взети от онези с висшата „воля за власт“. И тъй не е случайно, че водещите херменевтици са намерили себе си гъвкави и „отворени“ в отговор на суровите изисквания на държавната власт. В крайна сметка, ако Сталин, Хитлер или Пол Пот влезнат в „разговарящия“ кръг, те не могат да бъдат незабавно отречени, понеже те също може да предложат по-висш начин на консенсус. Ако нищо не е погрешно и всички неща са „отворени“, какво друго можем да очакваме? Кой знае, може би дори тези владетели,

6 Karl R. Popper, *The Open Society and its Enemies*, 4th ed. (New York: Harper & Row, 1962), 2, p. 33.

7 Пак там, p. 30.

в язвителен изблик на Маркузиевата „политическа толерантност“, ще решат да поддържат някакъв Оруелов „разговор“ сред всемирен Гулаг.

Сред всичките тези бръщолевици за отвореност си спомням за лекция, изнесена от професор Марджори Хоуп Никълсън в Колумбийския университет през 1942г. Като критика на схващането за отворения ум, тя предупреди: „Не дръжте ума си толкова отворен, че всичко влизащо в него да изпада.“

Има друг самообслужващ се аспект в херменевтическите изисквания за универсална отвореност. Понеже, ако нищо – никоя позиция, никоя доктрина – не може да бъде премахнато без заобиколки като погрешно или зловредно или като слабоумна безсмислица, тогава на нашите херменевтици също трябва да им бъде спестено подобно отхвърляне. Поддържането на разговора на всяка цена означава, че тези хора трябва вечно да бъдат включвани в диалога. А това навярно е най-нелюбезния удар от всички.

Ако някой чете херменевтиците също така му става съвсем ясно, че по типичен начин нито едно изречение не следва от предходното. С други думи, не само че стилът е противен, но и липсва разсъждение в подкрепа на заключенията. След като логиката и разсъдението не се считат за валидни от херменевтиците, тази процедура не е изненадваща. Вместо това херменевтиците заместват разсъдението с дузини или купища книги, които биват цитирани доста обширно в на практика всеки абзац. За да подкрепят своите твърдения херменевтиците вписват многократно всяка книга, която може да се отнася или смътно се отнася до темата. Накратко, техният единствен аргумент е от авторитет, древно философско

заблуждение, което изглежда те са съживили тържествуващо. Понеже действително, ако не съществува истина за реалността, ако трябва логиката и опитът да бъдат заменени с плаващия консенсус на субективните прищевки, чувства или игри за власт на разни конверзационалисти, то тогава какво друго ни остава освен да съберем възможно най-много конверзационалисти като наши предполагаеми авторитети? □

Следователно, въоръжени с техния специален метод, херменевтиците са способни да отблъснат всички атаки към себе си, без значение колко са възприемчиви или проникателни, като „неакадемични“. Това извисено опровержение произлиза от уникалното определение за „академичен“, което за тях означава тромаво и обскурантистско хлевоустие, обградено с неразбория от широко цитиране на съвсем неподходящи книги и статии.

Защо тогава изтъкнатите критици на херменевтиката не са заиграли играта на терена на своите противници, а се ваят сред планини и океани от безсмислици цитирайки и опровергавайки търпеливо херменевтиците точка по точка и статия по статия? Да зададем този въпрос всъщност е да отговорим на него.

Всъщност, ние зададохме този въпрос на някои от критиците и те отговориха незабавно по сърдечен начин, че не предлагат никому да посвети остатък от живота си на ваяне в тази миазма от нелепости. Още повече да направим това и да играем по правилата на херменевтиците би било да им отдадем прекалено много чест. Това несправедливо би предполагало, че те са достойни участници в нашия разговор. Това, което те заслужават в замяна е презрение и отхвърляне. За съжаление те не биват третираны често

по този начин в свят, в който прекалено много интелектуалци изглежда са загубили своята вградена способност да засичат превзетото празнословие. □

Херменевтичката икономика

Икономистите обичат да мислят за своята дисциплина като „най-трудната“ сред социалните науки и затова не е изненадващо, че херменевтиците – макар и завоювали областта на литературата и извършили тежки набези във философията, политологията и историята – са извършили малък пробив в икономиката. Въпреки това икономиката като дисциплина бе в състояние на методологически безпорядък за повече от десетилетие, и в настоящата кризисна ситуация малцинствените методологии, сега включващи и херменевтиката, започнаха да предлагат своите дарове и в професията на икономистите; разбира се, практикуващите долу в окопите неточно размишляват над, или всъщност проявяват слаб интерес към малък брой методологически разсъждения в горните етажи на кулите от слонова кост на интелектуалците.

Все пак тези привидно отдалечени философски мисли имат важно дългосрочно влияние върху водещите теории и посоката на дисциплината. За около две десетилетия, заслужено популярната книга на Лайнъл Робинс, *Характерът и значението на икономическата наука (The Nature and Significance of Economics science)*, бе водещият методологически труд за професията на икономистите, представящ разредена версия на праксиологическия метод на Лудвиг фон Мизес. Робинс е бил ученик в прословутия *privatseminar* □ на Мизес във Виена, и неговото първо издание (1932) подчертава икономиката като дедуктивна дисциплина основана на логическите импликации на универсални

факти за човешкото действие (например хората се опитват да постигат цели като използват задължително оскъдни средства). В по-известното второ издание на труда на Робинс (1935г.), влиянието на Мизес е разредено и съчетано с дребни подмятания на нео-класически формализъм, който ще поразии икономиката по време на Втората световна война.⁸ След войната, по-старата икономика бе залята с изплуващия формалистки и математически неокласически синтез от Валрасиеви⁹ уравнения, покриващи микроикономиката, и Кейнсианска геометрия – макроикономиката

Подпомагаща и подбуждащата към завладяването на икономиката от новия нео-класически синтез бе популярната статия на Милтън Фрийдман от 1953 „Методологията на позитивната икономика“, която бързо си проправи път и помете безцеремонно Робинсовият „Характер и значение“ на боклука на историята.

8 Задължен съм за тази теза на Шелдън Ричман от Института за хуманитарни изследвания към университета „Джордж Мейсън“.

9 В една остроумна и проникателна статия, изтъкнатият професор от Йейл, Хари Франкфурт нарича този феномен „бръщолевене на глупости“ (bullshit), което, той твърди, е по-голям враг на истината отколкото безочливата лъжа, понеже лъжецът приема, че престъпва срещу истината, докато бръщолевичият глупости (bullshitter) – не. Франкфурт пише:

„Съвременното разпространение на бръщолевенето на глупости (bullshit) също има по-дълбок източник, в различни форми на скептицизма, който отрича, че имаме някакъв изпитан достъп до обективната реалност, и който следователно може да отрече възможността за познание на това как нещата наистина стоят. Тези „антиреалности“ докрини подкопават доверието в стойността на безпристрастните усилия да се определи какво е вярно и какво грешно, и дори в понятността на схващането за обективно изследване.“

Виж Harry Frankfurt, “On Bullshit,” *Raritan* 6 (Fall 1986): 99–100.

¹⁰ За три десетилетия, подсигурана и неоспорена, статията на Фрийдман остана като единственото писмено изображение на официалната методология за съвременната икономика.

Трябва да се отбележи, че както при триумфа на Кейнсианската революция и на много други завоевания на различни школи в икономиката, статията на Фрийдман не спечели сърцата и умовете по модел на това, което може да се нарече теория на Вигите (либералите) за историята на науката: чрез търпеливо опровергаване на несъвместими и доминиращи доктрини. Както в случая на теорията за бизнес цикъла на Мизес и Хайек, доминираща преди *Общата теория* на Кейнс, книгата на Робинс не бе оборена; тя просто бе захвърлена и забравена. Тук теорията на Томас Кун¹¹ за последователните парадигми е точна спрямо социологията или процеса в развитието на икономическата мисъл, колкото и плачевна да е иначе за развитието на науката като цяло. Прекалено често във философията или социалните науки въобще, школите се онаследяват една друга като прищявка или като мода, тъй както се сменя стилът в подгъвите при женските облекла. Разбира се, в икономиката, както и в другите науки на човешкото действие, далеч злокобни сили като политиката и подтикът към власт често пъти целенасочено изопачават писъците на модата в своя

¹⁰ „Privatseminar“ (нем.) - малка група напреднали студенти, бакалаври или магистри, участващи в изследване или интензивно изучаване на определена тематика под ръководството на професор, който се среща редовно с тях, за да обсъжда докладите и резултатите им; на бълг. близко до „Кръжок с напреднали студенти“ (бел.прев.)

¹¹ Lionel Robbins, *An Essay on the Nature and Significance of Economic Science* (London: Macmillan, [1932] 1935).

полза.

Това, което Милтън Фрийдман извърши, бе да внесе в икономиката доктрината, която бе властвала над философията над десетилетие, а именно- логическият позитивизъм. По ирония, Фрийдман внесе логическия позитивизъм точно във времето, когато железния контрол над професията на философите в САЩ вече бе преминал върха си. За три десетилетия трябваше да понесем самодоволното настояване над жизнената важност на емпирическото подлагане на изпитание на дедукции от хипотезите като оправдание за доминирането на иконометрически модели и прогнози, както и универсалното оправдание на теория, основаваща се по всеобщо мнение на грешки и дивно нереалистични хипотези. Понеже неокласическата теория видимо се опира на абсурдно нереалистични основни положения като пълно познание, продължаващо съществуване на общото равновесие без печалби, загуби и без променливост и с човешкото действие, обградено с употребата на висша математика, която приема като предпоставка безкрайно намаляващи малки промени в нашите възприятия и избор.

Накратко, този страховит апарат от неокласическа математическа икономическа теория и иконометрически модели, всичко това се опира, от гледна точка на последователите на Мизес, на ненадежден плаващ пясък от погрешни и дори абсурдни основни положения. Това обвинение за погрешност и нереалистичност, отправяно от Австрийската школа, ако бе забелязано въобще, бе надменно опровергавано като се посочваше в статията на Фрийдман и се твърдеше, че погрешността на предпоставките няма значение, доколкото теорията „предсказ-

ва” правилно. През началните си години в началото на 30-те години на 20 век, Иконометрическото общество изрисува върху щита на герба си мотото „Науката е прогнозиране”, и това беше същността на извлечената от Фрийдман защита на неокласическата теория. Представители на австрийската школа като Мизес и Хайек отговориха, че дисциплините на човешкото действие не са природни науки. В човешките дела не съществуват лаборатории, където променливите да бъдат контролирани и теориите подложени на изпитание, докато (за разлика от природните науки) не съществуват изчислителни константи в свят, в който има съзнание, свободна воля и свобода да въприемем ценности и цели и да ги променим след това. Тази словесна борба на „австрийците”¹² бе отхвърлена от неокласическите икономисти просто като поставяща по-голяма степен на трудност при достигането до хуманитарните науки, но не и като посочваща обезпокоителна разлика.

Неокласическият синтез все пак започна в началото на 70-те години да губи своята сила да разбира или да предсказва какво се случваше в икономиката. Инфлационната рецесия, която се появи по драматичен начин за първи път по време на свиването през 1973-74 г. сложи край на тридесет и пет годишна арогантна и неоспорвана хегемония на Кейнсианското крило на неокласическия синтез, тъй като Кейнсианската теория и политика се опираше на важната предпоставка, че инфлационна рецесия никога не може да се случи. В този момент, Фрийдмано-

12 Отнася се до практиката да се изразяват теории в макроикономиката с математически уравнения, въведена от швейцарския икономист Леон Валрас (1834-1810) - баща на теорията за общото икономическо равновесие (бел.прев);

вия монетаризъм дойде на преден план, но сега монетаризмът се е сгромолясал след като направи бърза серия от погубно грешни прогнози от началото на ерата на Рейгън до настоящия момент. Този, който живее чрез прогнози, е предопределен да загине чрез прогнози.

В допълнение на тези провали на Кейнсианството и монетаризма, гафовете и грешките на иконометричeskото прогностициране станаха прекалено всеизвестни, за да бъдат пренебрегнати и богатата и изключително надменна професия, използваща все повече високоскоростни компютърни модели, изглежда се радва на все по-малко способност да предсказва дори непосредственото бъдеще. Дори правителствата, въпреки усърдното внимание и помощ на неокласическите икономисти и прогностици, изглежда изпитват големи затруднения с това да предсказват собствените си разходи, още по-малко собствените си приходи, а какво остава за доходите и разходите на всички останали.

Сред тези провали се наблюдава изоставяне на неокласическия формализъм на Валрасиевата микроикономика, понякога от разочарованите водачи, опериращи в рамките на властващата парадигма.

В резултат на тези проблеми и провали, последните десет или петнадесет години засвидетелствуваха развитието на класическата Кунова „кризистна ситуация“ в областа на икономиката. С позитивистката неокласическа догма започваща своя разпад, изплуват встъпващи в конфликт парадигми. Разпалена от получаване на Нобелова награда от Хайек през 1974г., австрийската и мизесовата икономика оттогава се радва на възраждане с множество „австрийци“ преподаващи в колежи в САЩ и Великобритания. Съвсем наско-

ро се появиха пет или шест магистърски програми или центрове по австрийска икономическа теория в САЩ.

В кризисна ситуация, разбира се, лошото избухва хубавото в новата атмосфера на епистемологично и субстантивно разнообразие. Никой никога не е гарантирал, че ако стотина последователи процъфтяват, те ще бъдат целия преминаващ панаир. В лявото пространство, анти-теорията на институционализма вече е направила кратко завръщане, избутвано от „пост-кейнсианците“ (вдъхновени от Джоан Робинсън) и „хуманистичните“ нео-марксистки, които заместват строгостта на трудовата теория за стойността с беглата привързаност към „децентрализация“ и защита на всички животински и растителни форми на живот. Което ни води отново при херменевтиката.

В този вид атмосфера, дори подземния свят на херменевтиката ще се бори да излезне на яве в своя ден. Навярно най-бележитият икономист херменевтик в Съединените Щати е Доналд Маккლოსки, който зове своето гледище „риторическо“ и чиито нападения срещу истината се случват в името на риториката и на вечния херменевтически разговор. □ Маккლოსки, за съжаление, следва съвременния път на риториката, обезумял и отделил се от здравите котви на истината, като пренебрегва Аристотеловата традиция на „благородната риторика“ като най-ефективен способ за убеждаване на хората в правилни и вярни твърдения. За последователите на Аристотел само „низшата“ риторика е отделена от истинските принципи.¹³ Маккლოსки към момента организира център за риторически изследвания към университета в

13 Milton Friedman, „The Methodology of Positive Economics,“ in Friedman, *Essays in Positive Economics* (Chicago: University of Chicago Press, 1953).

Айова, който ще произведе томове риторика по редица различни дисциплини.

Колкото да не одобрявам херменевтиката, имам известна доза симпатия спрямо Макклоски, историк на икономическата мисъл, който трябваше да претърпи години като инструктор по строева подготовка и кадрови лидер в позитивистките ранкове на доминираната от учението на Фрийдман-Стигълър Чикагска школа. Макклоски реагира срещу десетилетия от надменна позитивистка хегемония, на мнимото „подлагане на изпитание“ на икономическата теория, което никога всъщност не се случва и за високопарните твърдения на позитивистите, че „не разбирам какво вие имате предвид“, когато те разбират много добре, но не са съгласни с него и който използва тесните критерии за смисъла за да обори техния аргумент. По този начин, позитивистите за дълго време бяха способни да изхвърлят всички важни философски въпроси и да ги изпратят в презрените факултети по религия и белетристика. В известен смисъл, подемот на херменевтиката е отмъщението на тези факултети като репресивен отговор, че ако „науката“ бива само изчислителна и „подлагаема на изпитание“, то тогава трябва да ви затрупаме с наистина *безсмислени* неща.

По-трудно обаче е да оправдаем пътя, пропътуван от главната група херменевтици в икономиката – група от дезертирали бивши последователи на австрийската школа и экс-Мизесианци събрани в Центъра за пазарни процеси (Center for Market Processes) към университета „Джордж Мейсън“. Духовният глава на тази групичка, Дон Лавойе е достигнал върха чрез публикувана своя снимка в списанието си „Пазарен процес“, където говори с великия Гадамер.[□] Лавойе е

организирал Обществото за интерпретативна икономика (интерпретация е кодова дума за херменевтиката), за да разпространи новото евангелие и имаше безочливост да поднесе доклад озаглавен „Мизес и Гадамер върху теорията и историята“, който е – както един мой колега предположи – моралния еквивалент на това аз да напиша доклад, озаглавен „Лавойе и Хитлер за характера на свободата.“ Когато Лавойе и неговите колеги откриха Хайдегер и Гадамер, Лахман поде новата вяра през 1986 на първата (и ако имаме късмет последната) годишна конференция на Обществото за Интерпретативна икономика към университета „Джордж Мейсън“.

Трябва да се отбележи обаче, че нихилизмът се бе вкопчил в модерната мисъл на австрийската школа преди Лавойе и неговите колеги от Центъра за пазарни процеси да го приемат с такъв ентузиазъм. Всичко това започна, когато Лудвиг М. Лахман, бивш ученик на Хайек през 30-те години в Англия и автор на вещ австрийски труд от 50-те, озаглавен „*Капиталът и неговата структура*“, бе ненадейно присвоен от методологията на английския икономист Джордж Шакъл[□] през 60-те години.[□] От средата на 70-те, преподавайки в Ню Йоркския университет през части от всяка година, Лахман бе въввлечен в кръстоносен поход за довеждането на благословията на статистическата произволност и на занемаряването на теорията на австрийската школа. Истинното кредо на Мизес обаче все още процъфтява в Института Лудвиг фон Мизес към университета Обърн и публикациите му: *Свободният пазар (The Free Market)*, *Австрийски икономически бюлетин (Austrian Economic Newsletter)*, и *Преглед на Австрийската икономика (Review of Austrian Economics)*, последният от които

в първото си издание включи критика на квази-херменевтичката книга от двама бивши последователи на Мизес, които твърдят, че са открили ключа към икономиката в работите на Анри Бергсон. □¹⁴

Една от главните мотивации на бившите последователи на Мизес превърнали се в херменевтици е техният ужас от математиката, спрямо която те реагират както към главата на Медуза и която ги кара да приемат почти всякакви съюзници в борбата им срещу позитивизма и неокласическия формализъм. И тъй те откриват, че – о чудо – институционалистите, марксистите и херменевтиците също малко използват математиката. Но преди напълно да са приели отчаяното кредо, че врагът на моя враг е обезателно мой приятел, нашите херменевтици от „Пазарен процес“ трябва да бъдат предупредени на първо място, че може да има много по-лоши неща на света от математиката и дори позитивизма. А на второ място, че освен нацизма и марксизма, едно от тези неща може да бъде херменевтиката.

Както историята на професор Макклоски може да послужи като частично смекчаващо вината обстоятелство за приемането на херменевтиката, така може да стигнем и по-далеч и да смекчим греховете на логическите позитивисти. Понеже колкото и неохотно да го признаят, позитивистите не са се спуснали към нас от планината Олимп. Те са израстнали в старата Виена и са се намирали в немския свят на протохерменевтически учения като хегелианството и също така това на младият Хайдегер, който дори тогава

14 Томас Кун (1922-1996) – американски историк и философ на науката, известен с теорията си за „смяна на парадигмите“, развита в книгата от 1962г. *Структурата на научните революции* [*The Structure of Scientific Revolutions*] (бел. прев.)

е оставял своя почерк. След като са чели и слушали диалектика и херменевтика ден след ден и след като са били потопени с години в безсмислици, за които им е било казвано, че представляват философия, чудно ли е въобще, че те – включително за нашата цел Попър, както и Карнап, Райхенбах, Шлик и др.- трябва най-накрая да се изтръгнат и да възкликнат, че всичко е било безсмислено? Или че трябва да изискват точност и яснота в езика? Изненада ли е също, че зараждащите се позитивисти като Макклоски, половин век по-късно трябва да стигнат толкова далеч и да изхвърлят философското бебе заедно с нео-Хегелианската мръсна вода от коритото?

Мъри Н. Ротбард (1926-1995) е бил ръководител на австрийската икономическа школа в САЩ в продължение на десетилетия и основен теоретик на анархо-капитализма. Автор на множество книги и хиляди статии, Ротбард е определян като икономист, историк, икономически историк и либертариански политически философ. Настоящата статия е издадена за първи път в Преглед на Австрийската Икономика ([Review of Austrian Economics 3](#) (1989): 45–59 ([документна на PDF](#))) и е била адаптирана от доклад изнесен на конференция посветена на съвременните течения в социалните науки, организирана от Лондонския фонд за научни и културни ресурси (London Academic and Cultural Resources Fund) и Института по философия на Ягелонския Краковски университет в Краков Полша, през април 1987г.

превод от английски: Калоян Е. Андонов